Mercurialul denumirilor stradale: restructurările spațiului simbolic în Sibiul postbelic, 1945-1948

Mihai S. RUSU

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu
Lucian Blaga University of Sibiu
E-mail: mihai.rusu@ulbsibiu.ro

Street Names Mercurial:
Restructuring the Symbolic Space in Postwar Sibiu, 1945-1948

Abstract: In order to achieve their functional purpose – that of organizing the urban landscape and helping locating people and geographical objectives through an efficient addressing system – street names are bound to remain stable spatial landmarks. On the other hand, street names are also semiotic devices of signifying space with the political and commemorative agenda of the ruling power. This latter characteristic renders them vulnerable to successive renaming following important power-shifts and especially regime changes. What happens when the ideological imperative of politicizing the street nomenclature undermines its functional requirement of providing spatial orientation through extensive renaming? Such a tensional situation is examined in the case of postwar Sibiu between 1945 and 1948, when the city endured a thorough redefinition of its toponymy under the political regime of communist "popular democracy" in Romania. The paper quantifies the scope of toponymic revision and then evaluates the content of these street name changes in terms of three major concepts: class, ethnicity, and gender. Grounded on the results of this analysis, the paper advances the notion of "mercurial street names". It concludes by arguing that such a concept should complement the existing metaphoricity underpinning the scholarship in place-name studies, which draw on "text", "discourse", and "palimpsest" to conceive of the processes of street (re)naming.
Keywords: street names, communism, toponymy, gender, ethnicity.

Citation suggestion: Rusu, Mihai. "Mercurialul denumirilor stradale: restructurările spațiului simbolic în Sibiul postbelic, 1945-1948." *Transilvania,* no. 6-7 (2022): 24-34.
https://doi.org/10.51391/trva.2022.06-07.03.

Introducere: dualitatea funcțională a denumirilor stradale

Comparativ cu rețeaua de drumuri, sistemul de canalizare, planul urbanistic și gropile din asfalt, denumirile stradale par elemente superficiale ale spațiului public. De ce ar conta numele unei străzi desfundate? La ce ajută redenumirea unei fundături? Astfel de exemple extreme de cazuri-limită ilustrează faptul că, spre deosebire de componentele centrale ale infrastructurii materiale și a sistemelor de inginerie civilă – canale și conducte, poduri și tuneluri, șosele și trotuare, construcții și pavaje –, nomenclatorul străzilor ocupă un loc semnificativ mai diminuat în configurația spațialității urbane. Împotriva acestei judecăți întemeiate în practicalitatea simțului comun, și fără a nega importanța materialității spațiului construit, cercetătorii din științele sociale care au articulat câmpul de studiu interdisciplinar al „toponomasticii critice" (*critical toponymics*) au subliniat relevanța denumirilor stradale în structurarea simbolică a spațiului public.[1]

Contribuind la edificarea unui corpus de studii tot mai coerent conceptual și consolidat metodologic, geografii umani și sociologii politici au arătat că denumirile de străzi, sistematizate în nomenclatoare urbane, servesc două scopuri complementare: (1) pe de o parte, acestea îndeplinesc un set de funcții pragmatice, denotative și referențiale, acelea de a) individualizare nominală a unităților care compun teritoriul, b) identificare a obiectivelor geografice, c) facilitare a navigării în spațiu, d) localizare geospațială a oamenilor ca urmare a stabilirii acestora în adrese administrative, respectiv e)

de gestionare administrativă a teritoriului, obținută prin eficientizarea exercitării controlului asupra spațiului (de ex.: fiscalizarea fiecărei gospodării existente pe raza acelei unități administrativ teritoriale). Din punctul de vedere al utilității lor pragmatice, denumirile de străzi constituie repere nominale care fixează spațialitatea urbană într-un sistem de denominații ce permite orientarea în configurația tramei stradale alături de controlul administrativ al acesteia.[2]

Pe de altă parte, (2) denumirile stradale sunt în același timp vehicule ideologice și instrumente toponimice de apropriere politică a spațiului. Conceptualizat ca un dispozitiv ideologic, nomenclatorul stradal operează un al doilea pachet de funcții de natură conotativă, simbolică și semantică: mai exact, dincolo de faptul că alcătuiesc un sistem de denominație spațială util în orientarea într-un anumit teritoriu, prin semnificațiile politice, culturale și memoriale pe care le înscriu în spațiu, denumirile de străzi formează un dispozitiv toponimic de ideologizare a spațiului public. Ca instrumente practice cu funcții denotative, numele străzilor indică existența unui sistem administrativ de geo-codare a spațiului. În schimb, ca dispozitive politice și vehicule ale memoriei colective, aceleași denumiri stradale evidențiază funcționarea unui regim de inscripționare a spațiului cu etosul ideologic al puterii politice.[3]

Alături de alte artefacte materiale cu semnificații simbolice precum monumentele publice, statuile, busturile și plăcile memoriale, denumirile străzilor configurează spațiul urban într-o geografie politică a memoriei publice pe care se întrevede iconografia puterii. Peisajul memorial codificat în plăcuțele cu numele de străzi dar și în monumentele publice celebrează un anumit panteon de eroi, materializează o anumită viziune despre societate și comemorează o anumită variantă a trecutului colectiv. Prin toate aceste aspecte, peisajul memorial legitimează ordinea socială și contribuie la consolidarea statu quo-ului.[4]

În istoria urbanismului european, această dualitate funcțională a toponimiei stradale – mai exact, funcția numelor de străzi de a servi atât ca instrumente practice de orientare în teritoriu cât și ca mijloace ideologice de apropriere politică a spațiului – s-a configurat abia odată cu modernitatea. Sistematizarea unor nomenclatoare stradale ca sisteme administrative de denominație spațială a apărut în contextul procesului de *raționalizare* a teritoriului specific proiectului iluminist de societate modernă. Proiectul de raționalizare teritorială a urmărit aproprierea administrativă a spațiului obținută prin cartografierea exactă a teritoriului, prin producerea de cărți funciare și indexarea acestuia în registre cadastrale. Pe plan urban, un alt mijloc eficient de organizare rațională a spațiului a constat în numerotarea clădirilor și alcătuirea de nomenclatoare stradale. Ca politică de guvernamentalitate teritorială, până în secolul al XVIII-lea, autoritățile statale au devenit interesate de toate aceste practici spațiale.[5]

În paralel cu această raționalizare a spațiului prin cadastrare teritorială și numerotare a clădirilor, modernitatea iluministă a însemnat și o *ideologizare* a nomenclatoarelor urbane. În Franța, încă din secolul al XVI-lea, străzile Parisului au fost botezate cu simbolurile monarhiei, în timpul domniei lui Henric al IV-lea (1589-1610).[6] Revoluția Franceză din 1789 a constituit însă placa turnantă către politizarea ireversibilă a toponimiei. A realizat acest lucru prin înlocuirea nomenclatoarelor vernaculare moștenite din *l'ancien régime* cu „sisteme onorifice de denominare a străzilor", rebotezate pentru a celebra panteonul eroilor și valorilor republicane. Pusă în mișcare de Revoluția Franceză, noua paradigmă toponimică a fost exportată pe întreg continentul european în urma războaielor napoleoniene.[7]

Pentru cea mai mare parte a timpului și în cele mai multe cazuri de orașe particulare, această tranziție de la toponimia vernaculară, organică și spontană a evului mediu la un regim planificat de inscripționare a spațiului cu etosul politic și memorial al puterii s-a petrecut fără turbulențe majore. Astfel s-a ajuns ca în Europa nomenclatoarele urbane să fie subîntinse de o tensiune latentă între necesitatea pragmatică a instituirii unui sistem de denominație spațială caracterizat de stabilitate temporală și coerență lăuntrică (de ex.: evitarea atribuirii aceluiași nume mai multor străzi), pe de o parte, și imperativul ideologic de politizare a spațiului prin redenumirea arterelor cu simbolurile identitare și memoriale ale statu quo-ului. Dacă pe „vechiul" continent european, imperativul raționalizării spațiale și cel al politizării cu ideologia națională s-au întrepătruns pentru a constitui nomenclatoare modelate de o *raționalitate instrumental-ideologică*, în „lumea nouă", pe continentul nord-american și în spațiul colonial al Americii Latine, tensiunea dintre cele două a fost tranșată în favoarea nomenclatoarelor alfanumerice. Alcătuite din litere alfabetice (de ex.: A Street în Washington D.C.) și cifre arabe (Fifth Avenue în New York City), aceste nomenclatoare alfanumerice privilegiază în mod evident factorul pragmatic-instrumental în detrimentul celui ideologic-memorial.[8]

Sibiul postbelic constituie un caz paradigmatic de „revoluție toponimică" prin care nomenclatorul stradal, ca parte a mai amplului sistem de denominație spațială ce include denumirile de instituții publice (școli, teatre, spitale, biblioteci etc.), stadioane, parcuri, piețe agro-alimentare etc., a fost supus unei „distrugeri creative" motivate ideologic.[9] Ce se întâmplă atunci când acest echilibru fragil dintre pragmatic și ideologic este subminat de imperativul absolutizant al politizării spațiului simbolic? Care sunt efectele practice asupra locuitorilor atunci când autoritățile decid să remodeleze radical întreg peisajul lingvistic al orașului? La ce mijloace de gestionare a situației provocate de o astfel de revoluție toponimică va recurge municipalitatea pentru a normaliza schimbările survenite? Acestea sunt întrebările pe care cercetarea de față urmărește să le clarifice printr-un studiu de caz asupra transformărilor abrupte la nivelul toponimiei urbane produse în Sibiu la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, pe fondul procesului de sovietizare culturală și comunizare politică a României.

Secțiunea imediat următoare detaliază fundalul istoric și creionează contextul politic pe fondul cărora s-au adoptat deciziile de revizuire radicală a toponimiei stradale a

Sibiului. Următoarea secțiune analizează transformările aduse nomenclatorului stradal din perspectiva clasei, etniei și genului persoanelor imortalizate în toponimia Sibiului. Studiul înaintează cu prezentarea modului în care autoritățile municipale au încercat să gestioneze pe plan local această criză produsă în structura simbolică a spațialității urbane. În final, studiul conclude demersul analitic prin discutarea relevanței termenului de „mercurial" al denumirilor stradale ca euristică metaforică în conceptualizarea transformărilor dimensiunii simbolice a spațiului public în contextul schimbărilor de regim politic.

Fundal istoric și context politic

Ca mai toate așezările medievale din Europa occidentală și centrală, coloniștii germani care au înființat Hermannsdorf (devenit ulterior Hermannstadt, după ce satul a devenit oraș) la sfârșitul secolului al XII-lea nu au manifestat un interes particular pentru numirea străzilor.[10] În burgul medieval, ulicioarele neregulate înghesuite înăuntrul fortificațiilor de apărare au dobândit în mod organic o toponimie vernaculară. Cu excepția câtorva denumiri inspirate din repertoriul personajelor biblice (Elisabethgasse, Mariengasse, Ober Johannisreg), marea majoritate a ulițelor au ajuns să poarte denumiri denotative sau topografice. În prima categorie se înscriu denumirile care făceau referire la un element din imediata proximitate spațială (de ex.: după o instituție publică, precum Unter dem Rathhaus/Sub Primărie sau după o breaslă localizată pe strada respectivă, cum este cazul Fleischergasschen/Str. Măcelarilor). Din cea de-a doua fac parte denumirile inspirate din configurația morfologică sau funcția socio-economică a străzii (de ex.: Grosser Ring/Piața Mare, Salzgasse/Str. Sării).

Abia la jumătatea secolului al XIX-lea autoritatea publică – Magistratul Orașului – devine preocupată de sistematizarea nomenclatorului stradal. În 1833, municipalitatea montează primele plăcuțe stradale la colțul clădirilor.[11] Prin această acțiune administrativă, nomenclatorul vernacular, a cărui existență figura doar în registrele fiscale ale Magistratului și în comunicarea orală a locuitorilor, dobândește un caracter esențialmente public. Cu acest prilej, denumirile stradale transcrise pe plăcuțe instalate pe fațadele caselor ajung să constituie o toponimie ostentativă, parte vizibilă a unui peisaj lingvistic urban.[12] Cu jumătate de secol înainte, în 1777, un ordin imperial transmis de la Curtea vieneză a impus numerotarea tuturor clădirilor.[13] Alături de alte preocupări pentru organizarea spațiului public, ce includeau pavarea străzilor și introducerea unor sisteme de canalizare, numerotarea clădirilor și sistematizarea toponimiei prin amplasarea unor plăcuțe cu numele străzilor reflectă procesul mai amplu de *raționalizare spațială* a Sibiului, o raționalizare cu răsfrângeri deopotrivă pe planurile material și simbolic.

Procesul modernizării a însemnat, după cum am arătat mai devreme, și o ideologizare a spațiului simbolic prin politizarea toponimiei stradale. În Sibiu, prima reformă toponimică are loc în 1872, când municipalitatea decide să redenumească opt străzi pentru a imortaliza în memoria orașului numele unor reprezentanți marcanți ai comunității săsești (comiți ai sașilor, primari ai Sibiului și alte notabilități locale). Cu această ocazie, în toponimia Sibiului se înregistrează tranziția de la un nomenclator vernacular alcătuit din denumiri descriptive la un sistem onorific de denominație spațială care include tot mai numeroase denumiri eponime. Introducerea sistemului onorific de denominație stradală în toponimia Sibiului la sfârșitul secolului al XIX-lea are o triplă însemnătate: (1) în primul rând, nomenclatorul stradal devine unul comemorativ (numele unor străzi devin vehicule ale memoriei colective); (2) în același timp, are loc un proces de politizare a toponimiei, în condițiile în care denumirile neutre ideologic sunt înlocuite cu numele unor personalități care condensează semnificații politice; (3) în fine, această politizare memorială a toponimiei străzilor se traduce într-o etnicizare a spațiului simbolic al orașului. Pe fondul acestor transformări, nomenclatorul stradal al Sibiului ajunge să exprime, într-un mod cât se poate de explicit, germanitatea săsească a orașului.

Sub raportul politicilor etnice ale spațiului simbolic al Sibiului, trebuie spus că până la începutul secolului al XX-lea a prevalat un exclusivism toponimic al germanității, cu excepții biblice (în 1875, spre exemplu, în Sibiu existau 12 străzi eponime, dintre care opt comemorau notabilități ale sașilor, iar patru erau închinate sfinților). În 1909, ca urmare a inițiativei comunității românilor, Muhlgasse (Strada Morii) a fost rebotezată Schagunagasse (Str. Șaguna), în onoarea episcopului Bisericii Ortodoxe Române.[14] Merită subliniat, cu acest prilej, ceea ce s-ar putea numi un „decalaj toponimic" rezultat ca urmare a relațiilor de putere asimetrice între comunitățile etnice. Sociologul american William F. Ogburn a elaborat noțiunea de „decalaj cultural" (*cultural lag*) pentru a da seama de faptul că adaptările culturale trenează în siajul inovațiilor tehnologice.[15] În mod analog, în contextul lucrării de față, prin decalaj toponimic facem referire la faptul că adaptările la nivelul toponimiei stradale întârzie în raport cu evoluția demografiei și în special a compoziției etnice a populației orașului.

Până la edictul iosefin de concivilitate din 1781, Sibiul a rămas un oraș exclusiv săsesc, în condițiile în care cetățenia urbană era întemeiată în deținerea unei proprietăți, iar aceasta era permisă doar sașilor.[16] După ce edictul de concivilitate a deschis orașul față de alteritatea etnică, comunitatea românilor s-a dezvoltat semnificativ, atât demografic cât și cultural. În mai puțin de un secol, Sibiul a devenit centrul politic și cultural al românității transilvănene (Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român – ASTRA a fost înființată în 1861). Pe plan demografic, în 1910, românii reprezentau 26 la sută din populația orașului care însuma în jur de 33.000 de locuitori (germanii alcătuiau 50%, iar maghiarii 22%).[17] În pofida acestei dinamici populaționale, pe plan toponimic românii erau reprezentați doar prin numele episcopului lor ortodox Andrei Șaguna. Pe lângă aceasta, în 1917, nomenclatorul stradal al Sibiului mai includea alte 13 denumiri eponime, dintre care opt erau sași iar trei erau personaje biblice. În plus, germanitatea occidentală

era celebrată prin numele lui Friedrich Schiller (atribuit în 1909), iar Curții de la Viena i se plătea un tribut simbolic prin atribuirea numelui împăratului Franz Josef (conferit străzii principale a orașului – Heltauergasse/Str. Cisnădiei – după moartea sa din 1916).

Etnicizarea toponimică a spațiului simbolic a continuat și în urma Primului Război Mondial, odată cu încorporarea Transilvaniei în Regatul România. Doar că acum, în noul context geopolitic, etnicizarea a însemnat românizarea nomenclatorului stradal al Sibiului.[18] Totuși, trebuie precizat că această românizare a rămas relativ parțială, din mai multe considerente: (1) în primul rând, personalitățile săsești și germane nu au fost vizate în mod sistematic spre a fi decomemorate; (2) apoi, numele străzilor și-au păstrat denumirile în germană, chiar dacă acum s-a implementat o politică bilingvă (româno-germană); (3) în fine, chiar dacă figuri reprezentative ale culturii române (de ex.: Gheorghe Lazăr, Simion Bărnuțiu, George Coșbuc, Ilie Măcelariu, Victor Tordășianu, Daniil Barcianu, Nicolae Cristea, Ioan Rațiu etc.) au fost înscrise în nomenclator, principalele piețe publice și artere centrale au fost redenumite după membrii familiei regale. Astfel, axele centrale ale noii geografii simbolice a orașului au devenit Str. Regele Carol I, Piața Regele Ferdinand I, Bulevardul Regina Maria, Piața Prințul Carol și Str. Carmen Sylva.[19]

Aceste toponime din urmă constituiau, de fapt, *hibrizi etno-politici*: pe de o parte, membrii familiei Hohenzollern au augmentat germanitatea istorică a Sibiului în același timp în care, pe de altă parte, aceste nume de regi și prinți au afișat în spațiul public simbolurile politice ale statalității românești. Statistic, în perioada interbelică a anilor treizeci, când în Sibiu românii reprezentau 39 la sută din populație, comparativ cu germanii 45 la sută și maghiarii 14 la sută, la nivelul nomenclatorului stradal distribuția etnică în 1934 era următoarea: români – 44 la sută (68 de străzi); germani – 52 la sută (80 de străzi); alte naționalități – 4 la sută (7 străzi).

Contextul geopolitic s-a schimbat substanțial în urma loviturii de stat de la 23 august 1944, odată cu arestarea Mareșalului Antonescu și „întoarcerea armelor" împotriva foștilor aliați cu care România a intrat în cel de-al Doilea Război Mondial (Germania hitleristă). Noul aliat – Uniunea Sovietică condusă de I. V. Stalin – a facilitat instalarea, la data de 6 martie 1945, a guvernului Dr. Petru Groza, eveniment care marchează începutul regimului comunist în România.[20] Pe planul toponimiei, noul guvernământ prosovietic și-a făcut imediat simțită puterea. Astfel, sub presiunea guvernamentală, prin două decizii consecutive, adoptate în 14 iulie 1945 și în 22 august 1945, municipalitatea sibiană a redenumit 54 de străzi. Având în vedere faptul că la momentul respectiv, nomenclatorul stradal al Sibiului număra un total de 415 artere, procentul revizuirii toponimice al acestei prime intervenții poate fi stabilit la 13 la sută.[21] Deși aceste schimbări introduc elemente comuniste în nomenclator (de ex.: Vasile Roaită, Filimon Sârbu, I. C. Frimu, Moscova, 23 August, 6 Martie, 13 Decembrie, Stalingrad, Yalta), de remarcat este faptul că membrii familiei regale sunt menținuți în toponimia stradală a Sibiului. În 1947, în *Planul Municipiului Sibiu*, redenumirile ajung la 101 (incluzându-le pe cele 54 efectuate în 1945).[22] Din punct de vedere procentual, anvergura revizuirii toponimice crește la 24 la sută din totalul denumirilor stradale, fără ca figurile monarhiei să fie epurate.

Abolirea monarhiei și proclamarea consecutivă a Republicii Populare Române (R.P.R) la data de 30 decembrie 1947 au produs repercusiuni cvasi-instantanee asupra toponimiilor stradale de pe tot cuprinsul țării. La doar câteva zile de la schimbarea de regim, la data de 3 ianuarie 1948, Ministerul Afacerilor Interne (M. A. I.) a solicitat, printr-o telegramă, tuturor prefecților din țară ca în decurs de o săptămână să fie înlocuite toate denumirile de „străzi, comune, fundații [...] purtând numele fostului rege Mihai sau a membrilor fostei familii regale".[23] Termenul limită de o săptămână alocat operării acestor redenumiri relevă faptul că epurarea toponimică a monarhiei a constituit o prioritate ideologică a noului regim care se cerea implementată cu celeritate administrativă. Ca urmare a ordinului ministerial, municipalitatea sibiană a răspuns prin adoptarea Deciziunii Nr. 2 din ianuarie 1948, completată ulterior cu Deciziunea Nr. 67. Acestea oficializează alte 91 de redenumiri ale străzilor.[24]

Până la sfârșitul anului 1948, în nomenclatorul stradal al orașului au fost operate 254 de redenumiri. Prin intermediul acestora, spațiul simbolic al Sibiului a suferit o comunizare extensivă: nu doar că familia regală a fost complet decomemorată; alături de ea au fost eliminați și reprezentanți ai istoriei și culturii române (Ștefan cel Mare, Tudor Vladimirescu, Andrei Șaguna etc.). În locul lor au fost canonizați lideri sovietici (V. I. Lenin, I. V. Stalin, A. I. Vișinski, Veaceslav Molotov, A. A. Jdanov etc.) și simboluri comuniste (Drapelul Roșu, Armata Roșie etc.).[25] Cantitativ, cele 254 de străzi redenumite dintr-un total de 428 existente în 1948 reprezintă un procent de 59 la sută. Calitativ, după cum apreciau autoritățile municipale, „din punct de vedere politic, acest «Nou plan al Municipiului Sibiu 1948» este absolut perfect și ireproșabil".[26]

Clasă-etnie-gen: o analiză multi-dimensională

Numărul străzilor redenumite în cadrul acestei restructurări secvențiale a nomenclatorului urban indică anvergura cantitativă a revizuirii toponimice. Însă aceasta reprezintă numai dimensiunea cuantificabilă statistic a politicii de redenumire a străzilor. Răspunsurile la întrebările „câte nume de străzi au fost schimbate?" și „ce procent din nomenclatorul stradal a fost redenumit?" trebuie completate cu răspunsuri la întrebarea „care au fost tipurile de denumiri care au fost schimbate?". Pentru a obține un răspuns satisfăcător la această întrebare, în această secțiune a studiului vom recurge la o analiză multi-dimensională centrată pe examinarea conținutului calitativ al schimbărilor petrecute la nivelul toponimiei stradale a Sibiului odată cu instituirea Republicii Populare Române. Concret, analiza este defalcată pe trei categorii tematice, fiecare dintre acestea iluminând aspecte particulare ale politicii de revizuire a nomenclatorului străzilor: clasă, etnie/naționalitate și gen.

Clasă

Ideea de „clasă" este consubstanțială gândirii marxiste și, prin extensie, ideologiei comuniste. În ciuda faptului că a rămas oarecum sub-teoretizat – volumul al III-lea din *Capitalul* lui Marx se termină abrupt exact înainte de ceea ce ar fi trebuit să devină capitolul despre clase – năzuința utopică a imaginarului societal comunist a constituit-o, fără niciun preget, „societatea fără clase".[27] Până a se ajunge la această destinație terminală, care ar fi încununat apoteotic teleologia istorică marxistă, faza de tranziție era „dictatura proletariatului" ca clasă socială a oamenilor muncii.[28] În ceea ce privește infrastructura economică a societății – baza materială alcătuită din mijloacele și forțele de producție care stabilesc relațiile sociale de producție – structura socială avea să fie reconfigurată prin colectivizarea agriculturii și naționalizarea mijloacelor industriale de producție. Acestea ar fi avut ca efect destructurarea claselor dominante (moșierimea latifundiară și burghezia) respectiv consolidarea proletariatului industrial.

În România postbelică, această restructurare a bazei materiale a societății a fost implementată printr-o serie de legi adoptate în primii ani ai Republicii Populare Române, precum Legea Naționalizării din 1948 și Decretul privind colectivizarea agriculturii din 1949.[29] Din perspectivă marxistă, toponimia stradală aparține suprastructurii societății și reprezintă o reflectare epifenomenală a infrastructurii, în sensul că oglindește relațiile sociale de producție și, prin aceasta, legitimează statu quo-ul (pentru o analiză mai sofisticată, nereducționistă, vezi concepțiile lui Antonio Gramsci și Louis Althusser).[30] Fără să respecte schema teoretică a ortodoxiei marxiste, odată ajunși în structurile puterii guvernamentale, comuniștii români – ca și bolșevicii care au înfăptuit Revoluția într-o țară slab industrializată – au remodelat mai întâi elementele suprastructurale. În acest sens, revoluția toponimică (începută în 1945 și amplificată în 1948) a premers transformarea structurală a societății.

Pe planul toponimiei stradale a Sibiului, dar și în celelalte localități ale țării, această revoluție clasială a însemnat, în primul rând, în eliminarea din nomenclatorul urban a personalităților care aparțineau socio-economic claselor privilegiate ale „regimului burghezo-moșieresc". În 1945, elita politică românească introdusă în nomenclatorul stradal în perioada interbelică (de ex.: Ion G. Duca, Octavian Goga și Patriarhul Miron Cristea), dar mai ales patriciatul săsesc ca elită locală (comemorată începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea), au fost înlăturate. Familia regală a fost epurată toponimic câțiva ani mai târziu, abia în 1948, în siajul abolirii monarhiei dinastice constituționale.

Locul lăsat liber de aceste decomemorări masive ale casei regale, elitei politice românești și patriciatului săsesc a fost ocupat de numele unor personalități care, într-o formă sau alta, făceau parte, militau pentru sau vorbeau în numele clasei proletariatului. O analiză categorială a redenumirilor înregistrate între anii 1945-1948 și a noilor denumiri eponime înscrise în nomenclatorul stradal al Sibiului din această perioadă relevă existența unei tipologii cvadruple.

Prima categorie este reprezentată de (1) *panteonul eroilor proletari și militanților comuniști*. Cei mai mulți dintre aceștia au fost români (Ștefan Gheorghiu; Pavel Tcacenco; I. C. Frimu; Ilie Pintilie; Filimon Sârbu; Vasile Roaită; Gheorghe Vasilescu-Vasia; Pompiliu Ștefu; Nicolae Mohănescu; Elena Pavel; Olga Bancic; Suzana Pîrvulescu; Ștefan Plavăț). Au existat însă și protagoniști ai clasei proletare din alte țări, cu precădere sovietici (Alexei Stahanov; Coșevoi Oleg; Sergei Tiulenin; Liuba Șevțova; Joseph Clisci [Iosif Clisici]; Grigori Kotovski; Alexander Matrosov) dar și din afara blocului sovietic (Vanzetti Bartolomeu; Nicola Sacco; Mitsos Paparigas).

O a doua categorie, mai slab prezentă numeric, este alcătuită din *reprezentanți istorici ai claselor muncitoare*. Aici se încadrează sclavi și plebei din Roma antică precum Spartacus și frații Gracchi (Tiberius și Gaius) care s-au răsculat cu armele în mână împotriva inegalităților socioeconomice. Tot aici pot fi încadrați protagoniștii autohtoni ai luptei pentru dreptate socială, celebrați ca eroi premergători ai luptei de clasă (țărani: Badea Cârțan; Moș Ion Roată, dar și haiduci: Popa Șapcă).

Din a treia categorie fac parte (3) *conducători ai statelor comuniste și lideri ai partidelor muncitorești*. Aici se înscriu reprezentanții de frunte ai Uniunii Sovietice (V. I. Lenin și I. V. Stalin), dar și ai Partidului Comunist Bulgar (Gheorghi Dimitrov și Vasil Kolarov), Partidului Democrat din Germania (Karl Liebknecht), Partidului Comunist Francez (André Marty și Gabriel Péri) și Partidului Comunist al Greciei (Nikos Zachariadis).

În fine, cea de-a patra categorie este formată din (4) *ideologi ai comunismului, intelectuali și revoluționari comuniști*. Dintre doctrinarii comunismului, canonizați pe străzile Sibiului au fost Karl Marx și Friedrich Engels. Alături de cei doi clasici, nomenclatorul orașului a fost rebotezat pentru a include teoreticieni marxiști precum Rosa Luxemburg, Clara Zetkin și Constantin Dobrogeanu-Gherea. Nu au lipsit nici scriitorii ruși, precum Vladimir Maiakovski, Nicolai Ostrovski, Alexandr Alexandrovici Fadeev și Ilia Ehrenburg. Dintre oamenii de litere autohtoni, au fost onorați Dumitru Theodor Neculuță („poetul cizmar") și gazetarul N. D. Cocea (numele celor doi mai figurează încă în nomenclatorul actual al orașului). Această categorie îi mai cuprinde pe revoluționarii sovietici (Nadeja Krupscaia, soția lui Lenin) și din România (Petrovici Zubcu-Codreanu și Nikolai Sudzilovski [Dr. Russell]).

Etnie/naționalitate

Relația ideologică a comunismului cu categoria de „etnie" și cea înrudită de „naționalitate" a fost una convolută. Ea a parcurs drumul de la premisele doctrinare ale internaționalismul proletar ce caracterizează scrierile lui Marx și Engels către formula pragmatică „socialist în conținut, național în formă".[31] De pe coordonatele internaționalismului proletar, etnia și naționalitatea sunt incriminate drept categorii identitare celebrate de naționalismul burghez, care creează solidarități contrare și concurente articulării conștiinței de clasă. Din această cauză, ele trebuiesc repudiate ca producând „falsă conștiință" și substituite cu solidaritatea clasială a oamenilor

muncii. În urma Primului Război Mondial și înființării Uniunii Sovietice, liderii sovietici au făcut concesii de la principiile doctrinare ale internaționalismului proletar în detrimentul unei poziționări tactice în favoarea auto-determinării naționale. În acest sens, însuși Lenin a condamnat „comunismul de stânga" îmbrățișat de unele partide comuniste (ca de exemplu, Partidul Comunist din Italia – PCd'I) care continuau să militeze în favoarea subordonării intereselor naționale solidarității proletare.[32]

După cel de-Al Doilea Război Mondial, etnia a reapărut ca marker identitar înăuntrul statelor ajunse în blocul socialist, în contextul în care Rusia sovietică a înfrânt Germania nazistă. În România de după 23 august 1944 și mai ales în Republica Populară Română proclamată la data de 30 decembrie 1947, noul regim s-a răzbunat pe sași, în a căror germanitate etnică a văzut elementul inconfundabil al complicității cu Reich-ul lui Hitler. Ca centru istoric al puterii politice a sașilor transilvăneni, Sibiul a intrat în colimatorul noilor autorități cu atât mai mult cu cât aici a activat și Grupul Etnic German din România (*Deutsche Volksgruppe in Rumänien*), organizație înființată prin decret în 1940 și subordonată direct statului german.[33]

Etnia	1934		1948	
	N	%	N	%
Sași	80	51.6	4	1.7
Români	68	43.9	133	56.8
Maghiari	0	0	7	3.0
Ruși	0	0	37	15.8
Alta	7	4.5	53	22.7
Total	155	100.0	234	100.0

Tabelul 1. Structura etnică a toponimiei stradale a Sibiului în 1934 și 1948

Prin deciziile municipalității din 1945, din totalul celor 54 de redenumiri, 43 vizau personalități săsești care au avut un rol notabil în istoria locală a Sibiului. În 1948, procesul a continuat și mai abitir. Sub raport etnic, patriciatul săsesc imortalizat în nomenclatorul stradal a fost aproape integral epurat din memoria toponimică al orașului (excepția a constituit-o strada numită după Martin Hochmeister – tipograf și librar sas din Sibiu în secolul al XVIII-lea –, care a rămas neschimbată până astăzi). Trebuie subliniat totuși că nu germanitatea *per se* a făcut obiectul acestei campanii de decomemorare. Scriitori și filosofi germani precum Goethe, Schiller și Hegel au supraviețuit campaniei de epurare toponimică. De asemenea, numele altor gânditori germani, precum Karl Marx și Friedrich Engels, dar și fără conotații comuniste, cum a fost cazul lui Albert Einstein, Johannes Gutenberg, Heinrich Heine, Johann Sebastian Bach și Ludwig van Beethoven, au fost atribuite unor străzi. Astfel, având în vedere că patriciatul săsesc local a fost decomemorat și nu și aceste figuri de intelectuali germani, devine evident că relevanța etnicității ca marker identitar trebuie contextualizată la clasa socială și ideologia caracteristică persoanelor în cauză.

(cele 7 nume de străzi făceau referire la personaje biblice, figuri imperiale austriece și personalități culturale germane). În timpul republicii populare, nomenclatorul Sibiului a fost internaționalizat: pe lângă procentul semnificativ de ruși, aproape un sfert din străzile cu denumiri eponime ale orașului (23%) a fost dedicat unor personalități de alte etnii (cele mai multe dintre acestea fiind cetățeni ai statelor din blocul socialist, dar existau și americani – F. D. Roosevelt, Benjamin Franklin și Abraham Lincoln, englezi – Charles Darwin și James Watt și numeroși francezi – Voltaire, Robespierre, Jean Paul Marat, Victor Hugo, Émile Zola etc.).

Gen

Ca ideologie a egalității socioeconomice, discursul comunist a încorporat și o dimensiune de gen. Chiar dacă egalitatea a fost, înainte de toate, conjugată în termeni de „clasă", egalitatea de gen a constituit o preocupare subiacentă a etosului comunist cu privire la structura relațiilor sociale. Cel puțin până la întoarcerea către o concepție mai tradiționalistă și patriarhală cu privire la relațiile de gen – punctul critic al acestei turnuri fiind alcătuit de adoptarea Decretului 770 din 1966 care interzicea întreruperile de sarcini – preocuparea pentru egalitatea de gen a noilor autorități socialiste s-a văzut și în toponimia stradală.[34]

La sfârșitul secolului al XIX-lea, singurele prezențe feminine într-un nomenclator stradal al Sibiului dominat de bărbați au fost trei nume de sfinte (Maria, Elisabeta și Anna) moștenite din perioada medievală, la care a fost adăugat numele Maria Terezia (Theresiengasse, numit astfel după orfelinatul Theresianum înființat de împărătească). În 1936, în nomenclatorul orașului existau 10 denumiri stradale în onoarea unor femei. Unele dintre ele erau atribuite soțiilor unor bărbați de stat, ca de exemplu, Carmen Sylva – pseudonimul literar al Reginei Elisabeta a României (soția Regelui Carol I), Regina Maria (soția Regelui Ferdinand I) sau Despina Doamna (soția lui Neagoe Basarab).[35] Existau însă și denumiri de femei autonome, a căror identitate nu era definită în raport cu bărbați: un astfel de exemplu este cazul Johannei Balck, o văduvă care s-ar fi sinucis pentru a nu deveni amanta lui Gabriel Báthory, prințul Transilvaniei între 1608-1613.

Autoritățile municipale comuniste au schimbat nouă din cele zece nume de femei înscrise în toponimia stradală a Sibiului. În locul lor, la sfârșitul anului 1948, în nomenclatorul stradal al Sibiului apar numele a 16 femei. Un caz aparte îl constituie strada numită după prozatoarea română Bucura Dumbravă. Aceasta a existat în Sibiu din 1936. Regimul comunist a păstrat-o intactă și după reforma toponimică din 1945-1948, chiar dacă opera literară a acesteia nu rezona cu ideologia comunistă. În privința noului nomenclator feminin, o primă categorie care poate fi demarcată este reprezentată de cea a *luptătoarelor precomuniste* (Ecaterina Varga – luptătoare pentru drepturile românilor în Ardeal; Ana Ipătescu – revoluționară pașoptistă; Ecaterina Teodoroiu – eroină a Primului Război Mondial). O a doua categorie este cea a *intelectualelor marxiste*, precum teoreticienele Clara Zetkin și Rosa Luxemburg. Categoria cea mai extinsă este reprezentată de *militantele comuniste*: în aceasta din urmă sunt incluse atât activiste din străinătate,

sovietice dar și spaniole (Nadejda Krupskaia, Liuba Șevțova, Dolores Ibárruri), cât mai ales din România (Haia Lifșiț, Elena Pavel, Lilli Paneth-Gottlieb, Susana Pârvulescu, Donca Simo, Olga Bancic).[36]

Chiar dacă a crescut numeric, în termeni procentuali prezența femeilor în nomenclatorul stradal a rămas în jurul valorii de șase la sută. Aceasta s-a datorat faptului că, din 1934 și până în 1948, rețeaua de drumuri a Sibiului s-a extins pe măsură ce dezvoltarea orașului a presupus deschiderea de noi străzi. Din acest punct de vedere, politicile de gen implementate de regimul comunist la nivelul toponimiei stradale indică o dualitate tensională: pe de o parte, autoritățile politice au îmbunătățit în mod simțitor vizibilitatea femeilor în spațiul simbolic, numărul acestora mărindu-se de la 10 în 1934 la 16 în 1948 (creșterea fiind de 60%); pe de altă parte, același regim politic a continuat să promoveze, deși într-o formă mai curând implicită, masculinizarea nomenclatorului urban al Sibiului. Creșterea numărului de străzi numite după femei a fost eclipsată de faptul că la fel de amplă a fost creșterea numărului de străzi numite după bărbați (acestea din urmă au fost majorate de la 145 în 1934 la 219 în 1948 – o creștere de 51%).

Spre sfârșitul anilor cincizeci și începutul anilor șaizeci, regimul comunist din România a renunțat progresiv la politica de promovare a egalității de gen în simbolistica toponomastică a spațiul public. Drept urmare, până în anii șaptezeci, toate denumirile care glorificau militantismul politic feminin au fost epurate. Au supraviețuit acestei proces de reapropriere masculină a toponimiei doar cele trei figuri de luptătoare precomuniste (Ecaterina Varga, Ana Ipătescu, Ecaterina Teodoroiu), care se regăsesc și în nomenclatorul actual al Sibiului.

Gestionarea crizei simbolice a spațialității

Genul	1934		1948	
	N	%	N	%
Femeie	10	6.5	16	6.8
Bărbat	145	93.5	218	93.2
Eponime	155	100	234	100
Eponime	155	51.8	234	55.1
Neutre	144	48.2	191	44.9
Total	299	100.0	425	100.0

Tabelul 2. Distribuția denumirilor stradale în funcție de genul persoanei comemorate, în 1934 și 1948. *Notă: Procentele de gen sunt calculate în raport cu totalul denumirilor eponime; procentele denumirile neutre sunt calculate prin raportare la totalul tuturor denumirilor.*

O revizuire a toponimiei urbane de asemenea anvergură produce consecințe importante asupra locuitorilor. Într-un interval temporal scurt, nu mai lung de trei ani, universul toponomastic al orașului, alături de peisajul său lingvistic, au fost radical revizuite sub presiunea unor imperative ideologice de apropriere politică a spațiului simbolic. Practic, pentru rezidenții unui astfel de oraș supus redefinirii toponimice, întregul sistem de denominație spațială – cu toate funcțiile sale de orientare în teritoriu, individualizare a locurilor și localizare a obiectivelor geografice – a fost destructurat.

Pe lângă indicatorii materiali (clădiri, monumente, piețe publice etc.), numele de străzi furnizează repere intersubiective, împărtășite social, prin care oamenii se raportează la locuri. Denumirile stradale sunt elemente simbolice care structurează spațiul vieții cotidiene. Ca atare, ele sunt ancore toponimice care fixează experiența spațială și conferă o structură familiară spațialității specifice vieții de zi cu zi. În plus, pentru că denumirile stradale sunt elemente ubicue ale spațiului public dar și ale identităților administrative ale indivizilor (denumirea străzii figurează ca un element crucial al sistemului statal de identificare personală și este, astfel, înscrisă pe cărțile de identitate), ele ajung, în timp, repere spațiale încărcate cu familiaritate, confort spațial și atașament emoțional.

Tocmai din aceste considerente, redenumirea în masă a toponimiei produce confuzie orientativă și bulversează simțul de ancorare a individului în spațialitatea urbană. Autoritățile politice au fost pe deplin conștiente de radicalitatea intervenției în toponimia stradală și de posibilele efecte indezirabile produse de suita de redenumiri din punct de vedere practic. Pentru a contracara acest previzibil efect de bulversare, municipalitatea sibiană a dat publicității, prin intermediul presei locale, listele cu schimbările de nume și tabelele de corespondență între vechile și noile denumiri.[37] În plus, administrația orașului a publicat două broșuri: *Planul municipiului Sibiu* apărut în 1947, urmat la scurt timp de *Noua nomenclatură a străzilor din Sibiu* tipărită în 1948. Din punct de vedere al genului de material, aceste broșuri continuă tradiția mai vechilor cărți de adrese, concepute ca publicații practice, menite să îi ajute pe cititori să identifice instituții publice, restaurante, magazine și alte adrese de interes comercial sau cultural (de exemplu, seria *Adressbuch der k. [königlichen] freien Stadt Hermannstadt*, apărută începând cu anii 1880 și continuată până la Primul Război Mondial).[38]

Cele două broșuri tipărite în 1947 și 1948 sunt, totuși, diferite în raport cu această tradiție. În primul rând pentru că, dincolo de a conține informații utile, ele sunt instrumente de reorientare spațială. În condițiile în care mai mult de jumătate din străzile orașului și-au schimbat denumirea, devine un imperativ practic pentru locuitori să învețe noile repere toponimice. Pentru a servi acestui scop, materialele includ nu doar un tablou al străzilor ordonat alfabetic (care specifică fostele denumiri în paranteză), ci și un tabel de corespondență între vechile și noile nume ale străzilor. Prin acestea, broșurile pot fi văzute ca dispozitive de translatare a referințelor spațiale. În același timp, familiarizarea cu aceste noi repere toponimice motivate de scopul practic de facilitare a orientării spațiale este inseparabil de o altă dimensiune educațională: este vorba despre învățarea și însușirea în limbajul cotidian a etosului ideologic și a panteonului eroic al noii puteri, așa cum sunt codificate acestea în nomenclatorul stradal. Astfel, operând în aceste moduri, ghidurile stradale devin instrumentele unei *pedagogii politice a spațialității simbolice*, cu valențe deopotrivă utilitar-pragmatice și ideologice.

Concluzii

În literatura de specialitate dedicată problematicii toponimiei urbane, metafora dominantă întrebuințată de către geografii umani și sociologii politici este cea a nomenclatorului stradal conceput ca „text". Prin lentilele analogice ale acestei metafore, denumirile stradale sunt expresia unui discurs identitar și memorial înscris în spațiul urban și care definește „orașul-text" (*city-text*).[39] Aplicată proceselor de reconfigurare a nomenclatoarelor stradale, metafora textului se preschimbă în cea a palimpsestului: intervențiile politice în nomenclatorul străzilor presupun acte de scriere, ștergere și rescriere succesive a peisajului lingvistic și de recompunere discursivă a orașului-text. Ceea ce rezultă în urma acestor rescrieri periodice este un palimpsest în care se pot citi unele din urmele acestor intervenții.[40]

Cazul Sibiului din cadrul Republicii Populare Române (R.P.R.) – analizat în paginile studiului de față – invită la un alt imaginar metaforic: ce s-a petrecut în Sibiu, unde autoritățile au implementat schimbări succesive, în rafală, la intervale temporale foarte apropiate, prin care au remodelat geografia simbolică a orașului, sugerează un analog toponomastic al mercurialului prețurilor. Mercurialul denumirilor stradale, ca metaforă-concept în studiul transformărilor spațiului simbolic, este legitimată de volatilitatea toponimiei și de intermitența serială cu care nomenclatorul urban a fost supus revizuirilor substanțiale într-un interval temporal scurt.

În Sibiul postbelic, toate aceste rescrieri ale „orașului-text", prin rebotezări succesive ale denumirilor străzilor, nu a produs un palimpsest toponimic. Aceasta deoarece anvergura transformărilor a fost atât de cuprinzătoare încât foarte puține denumiri preexistente au supraviețuit acestui proces. Ce a rezultat în urma revoluției toponimice implementate de autoritățile comuniste în mai multe etape între 1945 și 1948 nu a fost un amestec de vechi și nou, un discurs textualizat pe fațadele clădirilor în care se mai puteau zări urmele reziduale ale unui trecut nesters. În locul unei naturi palimpsestice identificabile la nivelul nomenclatorului urban, ceea ce transpare în schimb este mercurialitatea toponimiei: liste cu denumiri de străzi modificate, date publicității la intervale regulate, pentru ca cetățenii dezorientați să țină pasul cu prefacerile majore ale spațiului simbolic decise de autoritățile publice din imperative strict ideologice.

Acknowledgement: This work was supported by a grant of the Romanian Ministry of Education and Research, CNCS–UEFISCDI, project number PN-III-P1-1.1-TE-2019-0238, within PNCDI III.

Note:

1. Lawrence D. Berg și Jani Vuolteenaho, ed., *Critical Toponymies: The Contested Politics of Place Naming* (Farhgam: Ashgate Publishing Company, 2009); Reuben Rose-Redwood și Derek Alderman, „Critical Interventions in Political Toponymy", *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies*, nr. 10 (2011): 1-6.
2. Maoz Azaryahu, „The Power of Commemorative Street Names", *Environment and Planning D: Society and Space* 14, nr. 3 (1996): 311–30. https://doi.org/10.1068/d140311.
3. Reuben Rose-Redwood, Derek Alderman și Maoz Azaryahu, "Geographies of Toponymic Inscription: New Directions in Critical Place-name Studies", *Progress in Human Geography* 34, nr. 4 (2010): 453-470.
4. Mihai S. Rusu și Alin Croitoru, *Politici ale memoriei în România postsocialistă. Atitudini sociale față de redenumirea străzilor și înlăturarea statuilor* (Iași: Editura Institutul European, 2022).
5. Reuben Rose-Redwood și Anton Tantner, „Introduction: Governmentality, House Numbering and the Spatial History of the Modern City", *Urban History* 39, nr. 4 (2012): 607-613. https://doi:10.1017/S0963926812000405.
6. Jules Cousin și Paul Lacombe, De la nomenclature des rues de Paris, *Mémoires de la Société de l'histoire de Paris et de l'Île-de-France* 26 (1899): 1-39.
7. Priscilla Parkhurst Ferguson, „Reading City Streets", *The French Review* 61, nr. 3 (1988): 386-397.
8. Angel Rama, *The Lettered City* (Durham, NC: Duke University Press, 1996).
9. Joseph Schumpeter, *Capitalism, Socialism, and Democracy* (New York, NY: Harper & Bros).
10. Jani Vuolteenaho, „Numbering the Streetscape: Mapping the Spatial History of Numerical Street Names in Europe", *Urban History* 39 (2012): 659-679, 663.
11. Emil Sigerus, *Cronica orașului Sibiu, 1100–1929* (Sibiu: Honterus, 2011), 46.
12. Concepul de „peisaj lingvistic" a fost teoretizat de Rodrigue Landry și Richard Y. Bourhis, „Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study", *Journal of Language and Social Psychology* 16, nr. 1 (1997): 23-49. https://doi.org/10.1177/0261927X970161002.
13. Cornel Lungu și Liliana Popa, ed., *Sibiul în anul 1790. Editat și tipărit la 1790 de Martin Hochmeister* (Sibiu: Honterus, 2015), 118.
14. Mircea-Gheorghe Abrudan, *Ortodoxie și Luteranism în Transilvania între Revoluția pașoptistă și Marea Unire. Evoluție istorică și relații confesionale* (Sibiu/Cluj-Napoca: Editura Andreiană/Presa Universitară Clujeană, 2015), 438.
15. William F. Ogburn, *Social Change with Respect to Culture and Original Nature* (New York, NY: B. W. Huebsch Inc., 1922).
16. Maria Pakucs-Willcocks, *Sibiul veacului al XVI-lea: rânduirea unui oraș transilvănean* (București: Humanitas, 2018).

17. Varga E. Árpád, „Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (1850-1992)". http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&id=6764. Accesat la 12 iulie 2022.
18. Mihai S. Rusu, „Shifting Urban Namescapes: Street Name Politics and Toponymic Change in a Romanian(ised) City", *Journal of Historical Geography* 65 (2019): 48-58.
19. "Protokoll über die Sitzung der im Sinne des Erlasses des Herrn Präfekten 22.u.24.IX.1920". Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale, Dosar nr. U-49, Documente privind stabilirea numelui străzilor din Sibiu (denumirile lor vechi și noi scrise în l. germ. rom. și magh.); "Tabloul numirii străzilor orașului municipal Sibiu aprobat de Ministerul de Interne cu Nr. 1433/921", idem.
20. Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc* (Iași: Polirom, 2005).
21. "Tablou [ilizibil] schimbarea nomenclaturii străzilor din cuprinsul Municipiului Sibiu, conform deciziunilor Nr. 7144-306 din 14 Iulie 1945 și Nr. 7144-382 din 22 August 1945", Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale, Dosar nr. U-49, Documente privind stabilirea numelui străzilor din Sibiu (denumirile lor vechi și noi scrise în l. germ. rom. și magh.).
22. *Planul Municipiului Sibiu cuprinzând numirile străzilor, cu indicarea lor pe hartă și adresele importante din oraș* (Sibiu: Editura „Reclama Sibiului", 1947).
23. Aurel Ionescu, „Cum a schimbat regimul comunist numele străzilor din București". https://www.danagont.ro/cum-a-schimbat-regimul-comunist-numele-strazilor-din-bucuresti-aurel-ionescu/. Accesat 12 iulie 2022.
24. *Noul Plan al Municipiului Sibiu 1948 Scara 1:10,000*. Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale. Dosar U-9(a). Planuri ale orașului Sibiu (1914, 1921, 1930, 1932, 1936, 1947).
25. *Noua nomenclatură a străzilor din Sibiu* (Sibiu: Tipografia „Reîntregirea", 1948).
26. „Prefață", în *Noul Plan al Municipiului Sibiu 1948. Scară 1:10,000*.
27. Karl Marx, „Capitolul 52: Clasele," în *Capitalul. Critica economiei politice*. Vol III, partea a II-a, pp. 421-422, în Karl Marx și Friedrich Engels. *Opere*. Vol. 25, partea a II-a (București: Editura Politică, 1973).
28. Karl Marx, *Critica Programului de la Gotha* (București: Editura Politică, 1959); Vladimir I. Lenin, *Statul și revoluția: învățătura marxismului despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție*, în V. I. Lenin, *Opere complete*, vol 33 (București: Editura Politică, 1964): 1-120.
29. Legea nr. 119 din 11 iunie 1948 pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere şi de transporturi. *Monitorul Oficial* Nr. 133 bis din 11 iunie 1948. Text corectat conform rectificărilor apărute în *Monitorul Oficial* Nr. 135 si 143 din 14 si 24 Iunie 1948; Decret Nr. 83 din 2 martie 1949 pentru completarea unor dispoziţiuni din legea nr.187 din 1945. *Buletinul Oficial* Nr. 1/2 martie 1949; Dorin Dobrincu și Constantin Iordachi, ed., *Țărănimea și puterea: procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949-1962)* (Iași: Polirom, 2005).
30. Antonio Gramsci, *Scrisori din închisoare* (București: Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1955); Louis Althusser, „Ideology and Ideological State Apparatuses (Notes towards an Investigation)", în *Lenin and Philosophy and Other Essays* (New York, NY: Monthly Review Press, 2001): 127-186.
31. Karl Marx şi Friedrich Engles, *Manifestul Partidului Comunist*. În Karl Marx și Friedrich Engels, *Opere*, Vol. 4 (Bucureşti: Editura Politică, 1958), 461-500; vezi și Mihai S. Rusu, *Memoria națională românească: facerea și prefacerile discursive ale trecutului național* (Iași: Editura Institutul European, 2015), 263.
32. Vladimir I. Lenin, „«Stîngismul» – boala copilăriei comunismului", în *Opere alese* (București: Editura Politică, 1970), 549-661.
33. Ottmar Trașcă, „Grupul Etnic German din România în «era» Andreas Schmidt. Septembrie 1940 – august 1944", în *Un veac frământat: germanii din România după 1918*, ediția a doua, ed. Ottmar Trașcă și Remus Anghel (Cluj-Napoca: Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționae, 2019), 113-148.
34. Gail Kligman, *Politica duplicității: controlul reproducerii în România lui Ceaușescu* (București: Humanitas, 2000); Luciana Mărioara Jinga, *Gen și reprezentare în România comunistă: 1944-1989. Femeile în cadrul Partidului Comunist Român* (Iași: Polirom, 2015); vezi și Mihai S. Rusu, „Gendering Urban Namescapes: The Gender Politics of Street Names in an Eastern European City", *Names: A Journal of Onomastics* 70, nr. 2 (2022): 12-25.
35. Despre acest model de „dependență relațională" în ceea ce privește reprezentarea femeilor, vezi și Mihai S. Rusu, „Mapping the Political Toponymy of Educational Namescapes: A Quantitative Analysis of Romanian School Names", *Political Geography* 72 (2019): 87-98, 90.
36. Panteonul figurilor feminine al mișcării muncitorești din România a fost codificat în lucrarea Ecaterina Chivu și Ofelia Manole, *Căzute în luptă...: Olga Bancic, Haia Lifșiț, Terezia Ocsko, Suzana Pârvulescu, Elena Pavel, Donca Simo* (București: Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949).
37. „Schimbarea nomenclaturii unor străzi din orașul nostru", *România Viitoare*, Anul IV, nr. 61 (663), 16 martie 1947, p. 7.
38. *Adressbuch der k. [königlichen] freien Stadt Hermannstadt* (Hermannstadt: Hermannstädter Bürger-und Gewerbe-Verein, 1882-1911).
39. Maoz Azaryahu, „Renaming the Past: Changes in 'City Text' in Germany and Austria, 1945-1947", *History and Memory* 2, nr. 2 (1990): 32-53; Emilia Palonen, „The City-Text in Post-communist Budapest: Street Names, Memorials, and the Politics of Commemoration", *GeoJournal* 73 (2008): 219-230.
40. Alexander C. Diener și Joshua Hagen, „The City as Palimpsest: Narrating National Identity through Urban Space and Place" în *The City as Power: Urban Space, Place, and National Identity*, ed. Alexander C. Diener și Joshua Hagen (New York, NY: Rowman & Littlefield, 2019), 1-22.

Bibliography:

"Prefață." In *Noul Plan al Municipiului Sibiu 1948. Scară 1:10,000* [The New Plan of the Sibiu Municipality 1948]. Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale. Dosar U-9(a). Planuri ale orașului Sibiu (1914, 1921, 1930, 1932, 1936, 1947).

"Protokoll über die Sitzung der im Sinne des Erlasses des Herrn Präfekten 22.u.24.IX.1920." in Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale, Dosar nr. U-49, Documente privind stabilirea numelui străzilor din Sibiu (denumirile lor vechi și noi scrise în l. germ. rom. și magh.).

"Schimbarea nomenclaturii unor străzi din orașul nostru" [Changes in the Street Nomenclature of Our Town], *România Viitoare*, Anul IV, nr. 61 (663), 16 March 1947.

"Tablou [ilizibil] schimbarea nomenclaturii străzilor din cuprinsul Municipiului Sibiu, conform deciziunilor Nr. 7144-306 din 14 Iulie 1945 și Nr. 7144-382 din 22 August 1945." Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale, Dosar nr. U-49, Documente privind stabilirea numelui străzilor din Sibiu (denumirile lor vechi și noi scrise în l. germ. rom. și magh.).

"Tabloul numirii străzilor orașului municipal Sibiu aprobat de Ministerul de Interne cu Nr. 1433/921." Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale, Dosar nr. U-49, Documente privind stabilirea numelui străzilor din Sibiu (denumirile lor vechi și noi scrise în l. germ. rom. și magh.).

Adressbuch der k. [königlichen] freien Stadt Hermannstadt. Hermannstadt: Hermannstädter Bürger-und Gewerbe-Verein, 1882-1911.

Noua nomenclatură a străzilor din Sibiu (Sibiu: Tipografia „Reîntregirea", 1948).

Noul Plan al Municipiului Sibiu 1948 Scara 1:10,000. Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale. Dosar U-9(a). Planuri ale orașului Sibiu (1914, 1921, 1930, 1932, 1936, 1947).

Abrudan, Mircea-Gheorghe. *Ortodoxie și Luteranism în Transilvania între Revoluția pașoptistă și Marea Unire. Evoluție istorică și relații confesionale* [Orthodoxy and Lutheranism in Transylvania Between the 1948 Revolution and the 1918 Unification]. Sibiu and Cluj-Napoca: Editura Andreiană/Presa Universitară Clujeană, 2015.

Althusser, Louis. "Ideology and Ideological State Apparatuses (Notes towards an Investigation)." In *Lenin and Philosophy and Other Essays*, 127-186. New York, NY: Monthly Review Press, 2001.

Árpád, Varga E. "Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (1850-1992)." http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&id=6764.

Azaryahu, Maoz. "Renaming the Past: Changes in 'City Text' in Germany and Austria, 1945-1947." *History and Memory* 2, no. 2 (1990): 32-53.

Azaryahu, Maoz. "The Power of Commemorative Street Names." *Environment and Planning D: Society and Space* 14, no. 3 (1996): 311–30. https://doi.org/10.1068/d140311.

Berg, Lawrence D., and Jani Vuolteenaho, eds. *Critical Toponymies: The Contested Politics of Place Naming* (Farhgam: Ashgate Publishing Company, 2009).

Chivu, Ecaterina, and Ofelia Manole. *Căzute în luptă...: Olga Bancic, Haia Lifșiț, Terezia Ocsko, Suzana Pârvulescu, Elena Pavel, Donca Simo* [Fallen in Battle...:]. Bucharest: Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949.

Cousin, Jules și Paul Lacombe, "De la nomenclature des rues de Paris." *Mémoires de la Société de l'histoire de Paris et de l'Île-de-France* 26 (1899): 1-39.

Decret Nr. 83 din 2 martie 1949 pentru completarea unor dispoziţiuni din legea nr.187 din 1945. *Buletinul Oficial* Nr. 1/2 martie 1949.

Diener, Alexander C., and Joshua Hagen. "The City as Palimpsest: Narrating National Identity through Urban Space and Place." In *The City as Power: Urban Space, Place, and National Identity*, edited by Alexander C. Diener and Joshua Hagen, 1–22. New York, NY: Rowman & Littlefield, 2019.

Dobrincu, Dorin, and Constantin Iordachi, eds. *Țărănimea și puterea: procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949-1962)* [The Peasantry and Power: The Collectivisation Process of Romanian Agriculture (1949-1962)]. Iași: Polirom, 2005.

Gramsci, Antonio, *Scrisori din închisoare* (București: Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1955).

Ionescu, Aurel. "Cum a schimbat regimul comunist numele străzilor din București" [How the Communist Regime Changed the Names of the Streets in Bucharest]. https://www.danagont.ro/cum-a-schimbat-regimul-comunist-numele-strazilor-din-bucuresti-aurel-ionescu/.

Jinga, Luciana Mărioara. *Gen și reprezentare în România comunistă: 1944-1989. Femeile în cadrul Partidului Comunist Român* [Gender and Representation in Communist Romania: 1944-1989. Women in the Romanian Communist Party]. Iași: Polirom, 2015.

Kligman, Gail. *Politica duplicității: controlul reproducerii în România lui Ceaușescu* [The Policy of Duplicity: The Reproduction Control in Ceausescu's Romania]. Bucharest: Humanitas, 2000.

Landry, Rodrigue, and Richard Y. Bourhis. "Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study." *Journal of Language and Social Psychology* 16, nr. 1 (1997): 23-49. https://doi.org/10.1177/0261927X970161002.

Legea nr. 119 din 11 iunie 1948 pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere şi de transporturi. *Monitorul Oficial* Nr. 133 bis din 11 iunie 1948. Text corectat conform rectificărilor apărute în *Monitorul Oficial* Nr. 135 si 143 din 14 si 24 Iunie 1948.

Lenin, Vladimir I. "«Stîngismul» – boala copilăriei comunismului" ["Left-Wing" Communism: An Infantile Disorder]. In V. I. Lenin, *Opere alese* [Works], 549-661. Bucharest: Editura Politică, 1970.

Lenin, Vladimir I. *Statul și revoluția: învățătura marxismului despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție* [The State and the Revolution: The Marxist Theory of the State and the Tasks of the Proletariat in the Revolution]. In V. I. Lenin, *Opere complete* [Complete Works], vol. 33, 1-120. Bucharest: Editura Politică, 1964.

Lungu, Cornel and Liliana Popa, eds. *Sibiul în anul 1790. Editat și tipărit la 1790 de Martin Hochmeister*. Sibiu: Honterus, 2015.

Marx, Karl, and Friedrich Engles. *Manifestul Partidului Comunist* [The Comunist Manifesto]. In Karl Marx și Friedrich Engels, *Opere* [Works], vol. 4, 461-500. Bucharest: Editura Politică, 1958.
Marx, Karl. "Capitolul 52: Clasele" [Chapter 52: Classes]. In *Capitalul. Critica economiei politice* [The Capital], vol. III, 421-422. In Karl Marx și Friedrich Engels. *Opere* [Works], vol. 25. Bucharest: Editura Politică, 1973.
Marx, Karl. *Critica Programului de la Gotha* [Critique of the Gotha Programme]. Bucharest: Editura Politică, 1959.
Ogburn, William F. *Social Change with Respect to Culture and Original Nature*. New York, NY: B. W. Huebsch Inc., 1922.
Pakucs-Willcocks, Maria. *Sibiul veacului al XVI-lea: rânduirea unui oraș transilvănean* [Sixteenth Century Sibiu]. București: Humanitas, 2018.
Palonen, Emilia. "The City-Text in Post-communist Budapest: Street Names, Memorials, and the Politics of Commemoration." *GeoJournal* 73 (2008): 219-230.
Parkhurst Ferguson, Priscilla. "Reading City Streets." *The French Review* 61, no. 3 (1988): 386-397.
Planul Municipiului Sibiu cuprinzând numirile străzilor, cu indicarea lor pe hartă și adresele importante din oraș. Sibiu: Editura „Reclama Sibiului", 1947.
Rama, Angel, *The Lettered City*. Durham, NC: Duke University Press, 1996.
Rose-Redwood, Reuben, and Derek Alderman. "Critical Interventions in Political Toponymy." *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies*, no. 10 (2011): 1-6.
Rose-Redwood, Reuben, and Anton Tantner, "Introduction: Governmentality, House Numbering and the Spatial History of the Modern City." *Urban History* 39, no. 4 (2012): 607-613. https://doi:10.1017/S0963926812000405.
Rose-Redwood, Reuben, Derek Alderman, and Maoz Azaryahu. "Geographies of Toponymic Inscription: New Directions in Critical Place-name Studies." *Progress in Human Geography* 34, no. 4 (2010): 453-470.
Rusu, Mihai S., and Alin Croitoru. *Politici ale memoriei în România postsocialistă. Atitudini sociale față de redenumirea străzilor și înlăturarea statuilor* [Politics of Memory in Postsocialist Romania: Social Attitudes Towards the Names of Streets and Satues Removal]. Iași: Editura Institutul European, 2022.
Rusu, Mihai S. "Gendering Urban Namescapes: The Gender Politics of Street Names in an Eastern European City." *Names: A Journal of Onomastics* 70 no. 2 (2022): 12-25.
Rusu, Mihai S. "Mapping the Political Toponymy of Educational Namescapes: A Quantitative Analysis of Romanian School Names." *Political Geography* 72 (2019): 87-98, 90.
Rusu, Mihai S. "Shifting Urban Namescapes: Street Name Politics and Toponymic Change in a Romanian(ised) City." *Journal of Historical Geography* 65 (2019): 48-58.
Rusu, Mihai S. *Memoria națională românească: facerea și prefacerile discursive ale trecutului național*. Iași: Editura Institutul European, 2015.
Schumpeter, Joseph. *Capitalism, Socialism, and Democracy*. New York, NY: Harper & Bros, 1942.
Sigerus, Emil. *Cronica orașului Sibiu, 1100–1929*. Sibiu: Honterus, 2011.
Tismăneanu, Vladimir. *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc* [Stalinism for Eternity: A Political History of Romanian Communism]. Iași: Polirom, 2005.
Trașcă, Ottmar. "Grupul Etnic German din România în «era» Andreas Schmidt. Septembrie 1940 – august 1944." In *Un veac frământat: germanii din România după 1918*, second edition, edited by Ottmar Trașcă and Remus Anghel, 113-148. Cluj-Napoca: Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționae, 2019.
Vuolteenaho, Jani. "Numbering the Streetscape: Mapping the Spatial History of Numerical Street Names in Europe." *Urban History* 39 (2012): 659-679.